

פוליטיקה של טוב משותף על פי סבתא טוני¹

ד"ר גלי סמבירא

תכלס, נמאס, כולם נגד כולם. קבוצה אחת ניכסה לעצמה מילים כמו שוויון הזדמנויות, חירות וזכויות, קבוצה אחרת ניכסה לעצמה את היהדות והפטריוטיות, וכל אחת מהן החליטה שהיא תקבע מי אנחנו מה אנחנו, קבוצות אחרות מקצינות, מתבצרות, באו נעצור לרגע ונדבר על טוב משותף. לשמחתנו (כן, לשמחתנו), מתקיימים בחברה בישראל, קודים מוסריים מגוונים שמציעים עקרונות יסוד מארגנים להתנהלות של חברה, וזה הזמן להקשיב להם, ולבחון ביחד סט חדש של עקרונות מארגנים ומשותפים לכלל הישראלים והישראליות.

למשל, מסורת וליברליזם, אני לא מזלזלת בליברליזם, הליברליזם מאפשר לי לחיות בכבוד כאישה – פמיניסטית – לסבית, ויחד עם זאת הליברליזם לא מכבד את המסורת המשפחתית וההיסטוריה שלי. הליברליזם ממקם את התרבות הטריפוליטאית שלי כנמוכה, פרימיטיבית, דלה. סבתא שלי כיבדה את הליברליזם יותר מאשר הליברליזם כיבד אותה, את תרבותה, את המסורת והערכים שהביאה איתה והנחילה לנו. ויותר מכך, הערכים שהיא הורישה לנו לא פחות טובים מאלה שמציע הליברליזם ועשויים לסייע לנו בהסדרים החברתיים בין הקהילות בישראל.

הליברליזם עבד מצוין בשבילנו אבל צריך להתקדם, כיום, הוא לא משרת את החברה בישראל כאשר חלק גדול מהקהילות כאן אינן מקבלות אותו כעיקרון יסוד – החרדים, יוצאי ברית המועצות, המסורתיים ורבים אחרים לא "קנו" את הסיפור הליברלי של טוב לכל אחד. ואכן, הליברליזם הישראלי מיטיב בעיקר עם הטיפוס הליברלי הסטריאוטיפי – לבן, חילוני, מעמד ביניים, משכיל, ממדינת תל אביב. האידיאולוגיה הליברלית עבדה בעיקר בשביל סוציולוגיה מסוימת. קבוצה אחת פרטיקולרית הציעה עקרונות שהם לכאורה אוניברסליים אבל הם בעצם הערכים הפרטיקולריים שלה. הסוציולוגיה קובעת את האידיאולוגיה, אם אני גבר אשכנזי תל אביבי האידיאולוגיה שלי ליברלית, אם אני אישה מסורתית בפריפריה האידיאולוגיה שלי מסורתית.

נחזור לסבתא טוני, היא לא ראתה בדת היהודית איום על הגאווה הישראלית שלה או על החופש שלה, היא חיה בשילוב הרמוני בין הזהות הלאומית, הזהות הדתית והזהות האזרחית שלה, היהדות שלה היתה גמישה וסתגלנית, הציונות שלה היתה המשכית לתפיסת שיבת ציון שלה, ההשתלבות שלה במרחב הים-תיכוני היתה טבעית לגמרי, ובכל הכבוד לחופש, היא

¹ תרגום עממי למאמר של ד"ר אילון שוורץ - <https://musaf-shabbat.com/2016/06/24/%D7%93%D7%9E%D7%95%D7%A7%D7%A8%D7%98%D7%99%D7%94-%D7%A9%D7%9C-%D7%98%D7%95%D7%91-%D7%9E%D7%A9%D7%95%D7%AA%D7%A3-%D7%90%D7%99%D7%9C%D7%95%D7%9F-%D7%A9%D7%95%D7%95%D7%A8%D7%A5>

<https://musaf-shabbat.com/2016/06/24/%D7%93%D7%9E%D7%95%D7%A7%D7%A8%D7%98%D7%99%D7%94-%D7%A9%D7%9C-%D7%98%D7%95%D7%91-%D7%9E%D7%A9%D7%95%D7%AA%D7%A3-%D7%90%D7%99%D7%9C%D7%95%D7%9F-%D7%A9%D7%95%D7%95%D7%A8%D7%A5>

רצתה אווירה של שבת בשכונה שלה. היא כיבדה את החרדים שתורתם אומנותם, היא שמחה שהם מתפללים "עלינו", ויחד עם זאת היא לא אהבה את הניצול הציני שעושה העסקנות החרדית באלוהים, אלוהים שלה, אלוהים זה בלב, זה לא בכובע. כששאלתי למה נשים לא עושות קידוש היא אמרה: אלה ימים אחרים היום, לי קשה להסתגל אבל את תיקחי רק את הדברים הטובים.

סבתא שלי נולדה במשפחה, בשכונה, בקהילה, מעגלי השייכות שבהם גדלה עיצבו את תפיסת העולם שלה יותר מכל אמנה בינלאומית או תיאוריה על חופש. לדרוש מסבתא טוני להשתחרר מהשייכות שלה ולהיות אדם חופשי זה כמו לבקש ממנה להתפשט. כפמיניסטית, אני מודה לליברלים על החופש והבחירה שיש לי בחיי, כמסורתית, אני מבקשת מהליברלים להשאיר מקום גם לתפיסות נוספות שמנחות את חיי. השיח הכוחני של כפייה דתית הוא תגובת נגד לצורך בסיסי במרחב ציבורי יהודי, שהוא תגובת נגד למרחב ציבורי "ניטרלי", כלומר, חילוני. התפיסה של חילוניות כניטרליות מעידה שוב על העיוורון של הליברלים לצרכים של קבוצות אחרות.

גם בהקשר הכלכלי התפיסה הליברלית-אוניברסלית-גלובלית עבדה עבור אותה קבוצה, אותה קבוצה סוציולוגית שכבר הזכרה כאן עשתה רווח כלכלי יפה מהאידיאולוגיה הזאת, קבוצות אחרות, פחות אוניברסליות וגלובליות, נותרו מאחור. התפיסה האוניברסלית-גלובלית עבדה עבור אותה קבוצה גם בהסכמי אוסלו, האינטרס הכלכלי-גלובלי תפס חלק מרכזי ב"תעשיית השלום" אבל מי היה נהנה מאותו מזרח תיכון חדש? ילדי הפריפריה או אזרחי העולם הגדול מתל אביב, בירת הכפר הגלובלי?

גם לכלכלה יש הקשר קהילתי, אני יכולה לדמיין את השוק בטריפולי, שסבתא הלכה בו, כמו השוק בפאס או מראקש, שמתקיימת בו מערכת יחסים אורגנית מופלאה בין הסוחרים, עם הסכמות משותפות לגבי ימי מנוחה, שעות עבודה, דאגה לעניים, החלפת סחורות ועזרה הדדית.

הפער בין תפיסת הכפר הגלובלי-אוניברסלי לבין התפיסה האידיאולוגית של ארץ ישראל, מולדת האבות, ושיבת ציון, אינו מאפשר התמודדות עם החלטות מורכבות וקשות שעלינו לקבל כחברה. כאשר הצדדים השונים הולכים ומתרחקים ואינם מודעים (ודאי שלא אמפתיים) לתפיסות העולם הבסיסיות ביותר של השותפים החברתיים שלהם יהיה קשה מאוד להסכים על הכרעות בנוגע לעתידנו המשותף.

אם לא נשכיל ליצור סדרת עקרונות יסוד חדשים, נתקשה לחיות כאן כי הבסיס הערכי-מוסרי של החברה אינו מוסכם, ונתקשה להתמודד עם קונפליקטים חברתיים כאשר אין עיקרון מנחה שמוסכם על כלל הקהילות.

אם נסתכל על רוב הטענות של השמאל בימים אלה נמצא שרובן מניחות באופן טבעי את הליברליזם כעיקרון המנחה, ויותר מכך, הנחה שזוהי האפשרות היחידה לנהל חברה דמוקרטית משגשגת. הגיע הזמן לבחון אפשרויות נוספות.

אין צורך לחרב, להרוס או לפגוע בהישגים של הליברליזם, אפשר לבחון התפתחות בצורת שילוב של רעיונות מארגנים נוספים. אפשר לקחת את התפיסות הסוציאליסטיות, את הרוויזיוניזם ואת זכויות הפרט, ולשלב במסגרת שמכילה גם תפיסות מסורתיות וערכים קהילתיים, קבוצתיים ופטריוטיים. האתגר הוא ליצור מערכת מוסרית רב-פרטיקולרית.

אם כל אחת מהקבוצות בחברה תבקש להשליט את הטוב שלה נתקשה לחיות כאן יחד. עלינו ללמוד לעומק את תפיסת הטוב של כל אחת מהקהילות בחברה, להתנתק לרגע מתפיסת הצדק, בחברה אל תהיה צודק – תהיה טוב, לכולם. השאלה המרכזית של החברה בישראל כיום היא האם במרכז של תפיסות הטוב המרובות בחברה יש מעגל פנימי של טוב משותף? כדי לענות לשאלה הזאת עלינו להרפות מהתפיסה הכוחנית, להרפות מהתפיסה של בני אור ובני חושך, שתי הקבוצות שנאבקות על השליטה – הציונות החילונית והציונות הדתית – צריכות לאפשר לקבוצות נוספות לקחת חלק בעיצוב הישראליות. החרדים, המסורתיים, דוברי הרוסית ועוד, כל אלה עשויים לסייע בפתיחה של המרחב לאפשרויות מורכבות נוספות, מעבר לדיכוטומיה הנוכחית.

במהלך כזה, כל אחת מאתנו יכולה להחזיק ביותר מזהות אחת, יותר מתפיסת טוב אחת, ולעצב ביחד תפיסת טוב משותפת. אנחנו, הדור השלישי, הדור ההיברידי, שיודע לדבר בכמה שפות תרבותיות, שיודע לבנות קשרים ואמון עם הקבוצה השונה, זה הדור שעשוי לעצב ישראליות שכל אחת מהקבוצות תוכל להרגיש שייכת אליה ויחד עם זאת לשמור על ייחודה, כך שיהיה מקום לכולם.